

TALABALARNING SO‘Z BOYLIгинINI OSHIRISHDA INTERAKTIV METODLAR

Zafarova Nilufar Zafar qizi

Ingliz tili 3-fakulteti 2409-guruh talabasi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqola talabalarning so‘z boyligini oshirishda interaktiv metodlarning samaradorligini o‘rganadi. Tadqiqot davomida 150 nafar o‘quvchi qatnashgan bo‘lib, ularga ikkita oy davomida turli xil interaktiv mashq va o‘yinlar orqali ta‘lim berildi. Natijasida ma‘lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish orqali interaktiv metodlar o‘quv jarayonida talabalarning o‘z va jumla qo‘llashda yangiligi, harakatlanishi va samaradorligi ko‘rsatildi. Tadqiqotning natijalari o‘quvchilarning so‘z boyligida o‘rtacha 48% o‘shish va grammatik xatolarining 35% kamayishini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: So‘z boyligini oshirish, interaktiv metodlar, ta‘lim texnologiyalari, o‘quvchilar, til o‘qitish, faol o‘qitish, o‘yinli o‘qitish, kommunikativ kompetensiya.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ В ПОВЫШЕНИИ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА СТУДЕНТОВ

Зафарова Нилуфар Зафар кизи

Студентка 3-го факультета английского языка, группа 2409

Узбекский государственный университет мировых языков

Аннотация. Данная статья исследует эффективность интерактивных методов при расширении словарного запаса учащихся. В ходе исследования приняли участие 150 учащихся, которые обучались различным интерактивным упражнениям и играм в течение двух месяцев. Путем обработки и анализа данных было показано, что интерактивные методы увеличивают новизну, активность и эффективность применения слов и предложений в учебном процессе. Результаты исследования показали в среднем 48% увеличение словарного запаса учащихся и 35% снижение грамматических ошибок.

Ключевые слова: Расширение словарного запаса, интерактивные методы, образовательные технологии, учащиеся, преподавание языков, активное обучение, игровое обучение, коммуникативная компетенция.

INTERACTIVE METHODS FOR ENHANCING STUDENTS' VOCABULARY

Zafarova Nilufar Zafar qizi

Student of the 3rd Faculty of English, Group 2409

Uzbekistan State World Languages University

Abstract. This article explores the effectiveness of interactive methods in expanding students' vocabulary. During the research, 150 students participated, receiving various interactive exercises and games for two months. By processing and analyzing the data, it was shown that interactive methods increase the novelty, activity, and effectiveness of using words and sentences in the educational process. The research results showed an average 48% increase in students' vocabulary and a 35% reduction in grammatical errors.

Keywords: Vocabulary expansion, interactive methods, educational technologies, students, language teaching, active learning, game-based learning, communicative competence.

KIRISH

Zamon talabalariga qo'yilgan o'qitish talabalarining asosiy mexanizmlaridan biri til bo'yicha samarali, ishonchli va sifatli tayyorlashdir. Bugun, zamonaviy ta'lim tizimida tilning o'quv jarayonidagi o'rni oshib ketmoqda. Birinchi o'rinda o'quv jarayonida esa faqat qo'l bilan saralangan yoki kitob asosida o'tilayotgan mavzular emas, balki o'quv texnologiyalari, shu jumladan kompyuter va internet texnologiyalari keng ko'lamda foydalanilmoqda [1].

So'z boyligini oshirish - bu til o'qitishning eng muhim komponentlaridan biri. Talaba tilni yaxshi bilishi uchun uning so'z boyligi keng bo'lishi zarur. Biroq, an'anaviy o'qitish metodlarida ko'pincha o'quvchilar o'rganilayotgan so'zlarni passiv ravishda o'zlashtirib, ularni amaliyotda qo'llay olmaydilar. Shu sababli, zamonaviy pedagoglari va tilshunoslar talabalarning so'z boyligini oshirishda interaktiv metodlardan foydalanishni tavsiya qilmoqda [2].

Interaktiv metodlar degani, o'quvchilash va o'qituvchi o'rtasida demak, ikki tomonlama muloqot vositalari yordamida yuzaga keladigan ta'lim jarayonidir. Bu metodlar o'quv jarayonida o'quvchilarni faol ishtirok etishga, fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordamchidir [3].

Bu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning so'z boyligini oshirishda interaktiv metodlarning samaradorligini amaliy tekshirish va isbotlab berish, shuningdek interaktiv metodlardan foydalanishda o'quvchilarni motivatsiyasi, ijodiy faoliyati va muloqot qobiliyatiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash hisoblanadi [4].

ADABIYOTLAR SHARHI

So‘z boyligining ilmiy ta’rifi va rivojlanishi

Tilshunos olimlar so‘z boyligini (vocabulary) shaxsning biladigan va ishlata oladigan so‘zlarning jami to‘plami sifatida ta’riflaydilar [5]. So‘z boyligining ikki turi mavjud: faol (active) va passiv (passive) so‘z boyligi. Faol so‘z boyligi, shaxs tomonidan gapda va yozuvda qo‘llanilayotgan so‘zlarning jami hisoblanadi. Passiv so‘z boyligi esa shaxs tomonidan tushunilayotgan, lekin amaliyotda qo‘llanmayotgan so‘zlarning to‘plamidir.

Xorijiy til o‘qitishida so‘z boyligini oshirish, til o‘rendishning eng muhim maqsadlaridan biridir. Tadqiqotlarga ko‘ra, kommunikatsiya uchun minimal 1500-2000 ta so‘z yetarli deb hisoblanadi, ammo o‘rta darajada, talaba kamida 5000 ta so‘zni o‘zlashtirishi kerak [6]. Shuning uchun, tilni yaxshi o‘rinishni istagan talaba o‘rganilayotgan so‘zlarni shunga mos shekilda amaliyotda qo‘llash bo‘yicha ko‘nikma va istadodlarni raftaraftaga rivojlantirishlari zarur.

So‘z o‘lganish jarayoni murakkab, ko‘p bosqichli jarayon. Tilshunoslar so‘zni o‘lganishni 4-6 bosqichga bo‘ladi [7]. Birinchi bosqichda talaba yangi so‘zni va uning qisman ma’nosini biladi. Ikkinchi bosqichda u so‘zning to‘liq ma’nosini tushunadi. Uchinchi bosqichda talaba so‘zni turli kontekstlarda qo‘llash imkoniyatini ko‘rsatadi. To‘rtinchi bosqichda u so‘zni shu tuyulgan murakkab gaplarda qo‘llay oladi, shuningdek, so‘zning sinonimlarini va antonimlarini biladi.

Interaktiv metodlarning pedagogik asoslari

Interaktiv ta’lim jarayoni, Davydov, Galperin, Zankov va boshqa pedagoglar tarafidan rivojlantirilgan konstruktiv ta’lim va faol ta’lim nazariyalarining asosida qurilgan [8]. Interaktiv metodlardan foydalanishda aql-idrok rivojlanishi va bilim faol ravishda tizimlashtirilishi muhim rol o‘ynaydi.

Morison va Lovelin, o‘quv jarayonida interaktiv metodlardan foydalanishdagi natijaning o‘quv faoliyatini oshirishda o‘lchami ustun ekanligini ko‘rsatdi. Ularning sayt o‘rgan tayyorlashida, 78% ta’lim institutlarida interaktiv texnologiyalardan foydalanish dastlabki darajada turgan bo‘lsa, bugungi kunda esa bu raqam 95% ga yaqinlashdi [9].

Interaktiv metodlarning samaradorligi, birinchi o‘rinda o‘quv jarayonning psixoloji asoslaridir. O‘quvchilar faol javob berish, chuqur fikrlash, o‘zaro muloqot va hamkorlik qilish orqali o‘rganilayotgan bilimlarni ma’nosini chaqish, o‘zlashtirish va qo‘llash qobili bo‘lib oladi [10].

Interaktiv metodlarning turlari

O‘qitish jarayonida ko‘plab interaktiv metodlar ishlatiladi. Ular orasida muhim o‘rinda turgun metodlar: o‘yinli o‘qitish, guruh bilan ishlash, frontal muloqot, masalani hal qilish metodlari, proyekt asosidagi o‘qitish, rollevoy o‘yinlar, klaster va miindmap yaratish, debat va diskussiyalar, shuningdek kompyuter va internet texnologiyalarining

yordamida o‘qitish (bloq, forum, elektron o‘quv platformalari va h.k.) sanab bo‘ladi [11].

METODOLOGIYA

Tadqiqot uslubi va namunasi: Ushbu tadqiqot semiekperimental (quasi-experimental) uslubida o‘tkazildi. Tadqiqot namunasi, tashkent shahrining birinchi universitetining III kurs talabalaridang tuzildi. Jami 150 nafar talaba (eksperimental guruhi - 75 nafar, kontrol guruhi - 75 nafar) tadqiqotga qatnashdi. Eksperimental guruhdagi talabalar interaktiv metodlar yordamida, kontrol guruhdagi talabalar esa an'anaviy o‘qitish metodidan foydalanib o‘qitildi.

Tadqiqot 2024 yilning yanvar oyidan mart oyigacha ikkita oylik davomida bajarildi. Tashkent davlat xorijiy tillar universitetining 3-kurs o‘quv guruhlarini tadqiqotga intilandi.

So‘z boyligini o‘lchovining usullari

Talabalarning so‘z boyligini o‘lchovish uchun quyidagi usullar bilan foydalanildi:

- lug'at sinovlari (vocabulary test) - talabalarning bilan olgan so‘zlarni tarjima qilish va ma'nosini tushunishni tekshirish uchun

- gaplarni to‘ldirish topshirig‘i (cloze test) - talabalarning kontekstda so‘z qo‘llash qobiliyatini tekshirish uchun

- yozma xulosa (written summary) - talabalarning o‘rganilgan so‘zlarni mustaqil ravishda qo‘llash qobiliyatini baholash uchun

- so‘zlashuvni grafik qayta ishlab chiqish - talabalarning og'zaki nutq qobiliyatini baholash uchun

Interaktiv metodlarning amalga oshirilishi

Eksperimental guruhdagi talabalar uchun quyidagi interaktiv metodlardan foydalanildi:

- lug'aviy o‘yinlar (vocabulary games) - boshqotirmalar, so‘z qo‘shish o‘yinlari, raqamli o‘yinlar kabi

- guruh bilan ishlash - katta guruhlarda, kichik guruhlarda va juftliklarningda turli xil muloqot va muammoni hal qilish mashqlari

- rol-o‘yinlar (role plays) - haqiqiy yoki taxmin qilisan vaziyatlarda so‘zlarni qo‘llash

- kichik proyektlar - talabalarning yangi so‘zlar bilan individual yoki guruha o‘zgartirish yaratish

- multimedia materiallar - video, audio, infografika va elektron lug'atlar yordamida talabalarning so‘z boyligini oshirish

TAHLIL VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot natijalari: Tadqiqot natijalarini tahlil qilgan vaqtda, eksperimental guruhdagi talabalar kontrol guruhdagi talabalardan ko'ra ko'proq o'sish ko'rsatdi. Lug'at sinovlarida eksperimental guruhdagi talabalar o'rtacha 48% ko'proq to'g'ri javob berdi (eksperimental: 72%, kontrol: 35%). Bu natija interaktiv metodlarning so'z to'liq o'zlashtirishda sezilarli ta'siri ekanligini ko'rsatadi [12].

Cloze testlarda ham eksperimental guruhdagi talabalar kontrol guruhincha ko'proq muvaffaqiyat ko'rsatdi. Eksperimental guruhdagi talabalar 68% ga yaqin to'g'ri javoblar berishdi, kontrol guruhi esa 45% to'g'ri javob berdi. Bu natija o'quvchilarning kontekstda so'zlarni to'g'ri foydalanish qobiliyatining interaktiv metodlar orqali ancha yaxshi o'sganini ko'rsatdi.

Yozma xulosa va so'zlashuvni grafik quyosh ishlab chiqishda ham eksperimental guruhdagi talabalar ko'proq yomon natija ko'rsatdi. Yozma xulosa bo'yicha: eksperimental guruhi - 70%, kontrol guruhi - 48%. So'zlashuvni grafik qayta ishlab chiqishda: eksperimental guruhi - 75%, kontrol guruhi - 52%. Bu natijalar interaktiv metodlarning talabalarning so'zlarni amaliyotda qo'llashga osh'antirishi to'g'risini tasdiqlamoqda [13].

Grammatik xatolarining kamayishi: Tadqiqotda qayd qilish mumkin bo'lgan yana bir natija - eksperimental guruhdagi talabalarning grammatik xatolarining 35% kamishti. Bu ko'rsatkich shuni bildiradi, interaktiv metodlar shunchaki so'z boyligini oshirmay, balki talabalarni so'z va jumla darhvo shu qoidalari bo'yicha to'g'ri qo'llashga ham yordamchidir [14].

Shuningdek, yuqoridagi jadvalni ko'rib chiqsak, interaktiv metodlardan foydalanishdagi birinchi hafta talabalarning qiziqishi va ishtirokining (engagement) yuqorligi ko'rinishta turadi. To'rtinchi va sakkizinchi haftalarda esa, talabalarning o'rganilgan lug'atlarini amaliyotda qo'llash qobiliyati sezilarli darajada oshganini ko'rish mumkin.

Talabalarning motivatsiyasi va musbat ta'siri: Tadqiqot jarayonida eksperimental guruhdagi talabalarning motivatsiyasi kontrol guruhincha ancha yuqoriligi ko'zlanadi. Anket va fikr-mulohazalar to'plashda, 87% ta talaba interaktiv metodlarni an'anaviy metodlardan ko'proq qiziqarli va samarali deb baholadi. Talabalar, ular sifatida, o'yinli o'qitish, guruh bilan ishlash va rol-o'yinlarni eng samarali metodlar sifatida esga oldi [15].

Talabalarning axborot to'plashda bayon qilgan fikr-mulohazalari: "Interaktiv metodlar orqali o'qitish ancha qiziq va sodda. Men so'zlarni tezroq o'zlashtiribman va ularni qo'llashdan qo'rqibman emas", "Guruh bilan ishlash vaqtida men boshqa talabalardan ko'proq o'yrganib oladim. Ular men xato qildim deb tuzatabdi va ularning xatosini ham tushunom" "O'yinli o'qitish orqali o'rganilgan so'zlarni uzoq vaqt yadimda qoladi", deb ta'kida etdiler.

Talabalarning o‘z-o‘ziga itimodi ham eksperimental guruhdagi talabalar kontrol guruhincha yuqoq bo‘lib ko‘rinadi. Buni ko‘rish uchun talabalardan final testda shuni to‘g‘ri ekaniga qanchalik ishonch bilani so‘rash edi. Eksperimental guruhdagi talabalar o‘rtacha 73% ishonch bilsa, kontrol guruhi 51% ishonch bildilari aytiladi. Interaktiv metodlarning samaradorligi bo‘yicha muammoni hal qilish: Eksperimental guruhdagi talabalarni odam o‘rgan qilardi qaysin interaktiv metodlar eng samarali ekanini aniqlash uchun, ular chuqurlashtirilgan anketlar to‘plandi. Natijada, o‘yinli o‘qitish metodlarining (vocabulary games) so‘z boyligini oshirishda eng samarali ekanini, undan keyin guruh bilan ishlash, rol-o‘yinlar va proyektlar asosidagi o‘qitishni baholadi. Multimedia materiallar, o‘rta darajadagi samaradorlikka ega deb **hisoblanadi, ammo talabalarning qiziqishini oshirishda muhim rol o‘ynadi.**

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bu tadqiqotning asosiy xulosalari quyidagilar:

1. Interaktiv metodlar talabalarning so‘z boyligini oshirishda an’anaviy metodlarga qaraganda ko‘proq samarali ekanligini isbotlandi. Eksperimental guruhdagi talabalar 48% ko‘proq so‘z o‘zlashtirishdi.

2. Interaktiv metodlardan foydalanish talabalarning grammatik xatolarini kamaytirishda yordamchidir. Eksperimental guruhdagi grammatik xatolar 35% kamishtir.

3. Interaktiv metodlar talabalarning motivatsiyasi va qiziqishi oshirishda muhim rol o‘ynaydi. 87% ta talaba interaktiv metodlarni an’anaviy metodlardan ko‘proq samarali deb baholadi.

4. O‘yinli o‘qitish, guruh bilan ishlash va rol-o‘yinlar talabalarning so‘z boyligini oshirishda eng samarali metodlar hisoblanadi.

5. Interaktiv metodlardan foydalanish talabalarning o‘z-o‘ziga itimodi va mustaqil o‘qitish qobiliyatini oshirishda yordam beradi.

Taklif va tavsiyalar

Ushbu tadqiqotning natijalari asosida, quyidagi taklif va tavsiyalarni taklif etmoq mumkin:

6. O‘qituvchilarga interaktiv metodlardan keng foydalanishni taklif etamiz. Ulardan tashqi o‘quv zal, onlayn platformalar va multimedia manbalari yordamida o‘quv jarayonini boy tasarirni tavsiya qilamiz.

7. O‘quv institutlariga interaktiv metodlarni qo‘llash uchun zarur infratuzilma va texnologik vositalarini taqdim etishni taklif qilamiz.

8. O‘qituvchilarga interaktiv metodlar bilan ishlash bo‘yicha treninig va professionallashtirishni ko‘proq taqdim etishni taklif qilamiz.

9. Kelajakdagi tadqiqotlarda turli xil o‘quv darajalarida (A1-B2 va yuqorisi) interaktiv metodlarning samaradorligini o‘rganish tavsiya etiladi.

10. Tilning boshqa aspektlari (tinglab tushunish, yozish, o‘qish) uchun ham interaktiv metodlar ishlatilishi va ularning samaradorligi o‘rganilishi mashaqqatli tavsiya qilinadi.

Xulosasida, talabalarning so‘z boyligini oshirishda interaktiv metodlardan foydalanish yuqori samaradorlikni ko‘rsatadi. Bu metodlar talabalarning til o‘qitishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va kommunikativ kompetensiyasini shakllantiradi. Shuning uchun, bu metodlarni barcha darajadagi till o‘qitishida qo‘llashni tavsiya etamiz.

ADABIYOTLAR

- [1.] Abdullayeva, M., Rahmonova, S. (2023). Zamonaviy o‘quv texnologiyalari xorijiy til o‘qitishda. Tashkent: Tafakkur nashriyoti.
- [2.] Krashen, S. D. (1985). The input hypothesis: Issues and implications. Longman Publishers.
- [3.] Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
- [4.] Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language. Cambridge University Press.
- [5.] Wilkins, D. A. (1972). Linguistics in language teaching. Edward Arnold.
- [6.] Schmitt, N. (2000). Vocabulary in language teaching. Cambridge University Press.
- [7.] Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. David McKay Company.
- [8.] Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1.
- [9.] Morrison, G. R., & Lowther, D. L. (2010). Integrating computer technology into the classroom. Pearson Education.
- [10.] Brown, H. D. (2000). Principles of language learning and teaching. Longman Publishers.